

ÖMRÜN ZƏNGİN AKKORDLARI

Hökumə ƏLİYEVƏ

MUSIQİ DÜNYASI
1-2/39 2009

Tarzen nə çalışsa – çalışın o, musiqini xırdalamamalı, onu tam və ifadəli bir şəkildə dinləyiciyə çatdırmalıdır... Musiqi alətinin bütün imkanlarından istifadə etməli, tutarlı və gözəl mizrablar işlədərək tarın sambalı və dolğun səslənməsinə nail olmalıdır.

Ə. Bakıxanov

Kökü ulu keçmişdən irəli gələn Azərbaycan xalq yaradıcılığının mühüm sahəsi olan musiqi folklorunun zəngin xəzinəsi peşəkarlar tərəfindən yaradılaraq təkmilləşdirilmiş, ictimai quruluş, ictimaiyyətin maddi, mənəvi, ictimai-siyasi və iqtisadi inkişafına fəal təsir göstərmişdir. Qədim tarixi dövrə əsaslanan musiqi folklorunda insanların faydalı əməyi, azadlıq mübarizəsi, xalqın həyatı və müdrikliyi, zəkası, şənlik mərasimləri və s. öz əksini taparaq ifaçılar tərəfindən inca duyulmuş, rəngarəng çalarlarla, bədii estetik zövqlə geniş xalq kütləsinə çatdırılır.

Azərbaycan xalq musiqi mədəniyyətinin inkişafında ifaçıların, musiqişünasların və ümumiyyətlə, musiqi xadimlərinin rolu əvəzsizdir. 60-illik parlaq və şərəfli yaradıcılıq yolu keçmiş Azərbaycan Respublikasının xalq artisti, tarzen Əhməd xan Bakıxanov xalqımızın zəngin musiqi incilərini öz ecəzkar tarında ifa edərək, gənc musiqi nəslinin yetişməsinə önəmli rol oynayaraq muğamların, təsniflərin, rənglərin, mahnıların, rəqs melodiyalarının nota köçürülərək ifa olunmasına xidmət edərək milli musiqimizi təkmilləşdirərək inkişaf etməsinə müstəsna rol oynamışdır. Məlumdur ki, respublikanın əməkdar müəllimi Əhməd xan Bakıxanov həm muğam ifaçısı, həm pedaqoq, həm xalq çalğı alətləri ansamblının rəhbəri, həm də ictimai xadim kimi Azərbaycan xalq musiqisinin ənənələrini yaqadan və inkişaf etdirən, milli folklorumuzun daha da zənginləşməsinə səylə çalışan bir sənətkar idi. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Ə. Bakıxanov bir sıra musiqi əsərlərinin – dəramədlərin, rənglərin, təsniflərin, oyun havalarının müəllifidir.

Ə. Bakıxanov fərdi üslub xüsusiyyətlərinə və ifaçılıq manerasına mənsub olan sənətkardır. "Sözün yüksək mənasında başqa ifaçılardan seçilmək və fərdi ifaçılıq üslubuna malik olmaq musiqiçi üçün, demək olar, ən mühüm şərtlərdir. Bu nöqtəyi nəzərdən də Əhməd Bakıxanov bir tarzen kimi xüsusi mövqə tutur. Həssas dinləyici tarın səsinin, tembrindən və mizrabın vurulmasına səylə çalışan Əhməd Bakıxanov və ya başqa bir ifaçının olduğunu hiss edib ayırır".¹

Ə. Bakıxanov kamil və peşəkar muğam bilicisi kimi neinki bu janrı zənginləşdirmiş, eyni zamanda da müxtəlif, xarakter etibarilə tam fərqlənən muğamların musiqi səviyyəsini möhürəllə açıqlamışdır. Ə. Rəhmətov² "Əhməd Bakıxanov" monoqrafiyasında belə bir versiya irəli sürür ki, Muğamların Ə. Bakıxanovun ifasında yeni ruxda, rəvafətlə səslənməsini qeyd etmək olmaz. Azərbaycan muğamlarındakı yüksək humanizmi, bəşəri hissləri, saf və müqəddəs duyğuları öz çıxarmaz, musiqinin ecəzkar dili ilə insani mənəviyyətlə daha gözəl və kamil etmək, Ə. Bakıxanovun yaradıcılığının ən mühüm cəhətlərindəndir. Muğam sənətinin dərin bilicisi olan Ə. Bakıxanov Azərbaycan xalq ifaçılıq məktəbinin banilərindən biridir, 45 illik müəllimlik və 60 illik ifaçılıq fəaliyyəti zamanı o, böyük bir ifaçı nəslı yetişdirmişdir. Onun 100-dən çox yitirməsi bir çox xalq çalğı alətləri

orkestrlərində, ansambllarda, musiqi məktəblərində fəaliyyət göstərərək pedaqoq, ifaçı, ansambl rəhbəri, konsertmeyster kimi çalışır. Gənc kadrların daha da püxtələşməsi üçün muğam və xalq mahnılarına dair tədris proqramını tərtib etmiş, muğam metodikasının yeniləşdirilməsi və sayca artırılaraq pqrrama salınması, hər bir muğam şübələrinin müəyyənləşdirilməsi işində əhəmiyyətli rol oynamışdır. Məhz bu baxımdan Azərbaycan klassik musiqisinin banisi Ü. Hacıbəyovun təşəbbüsü ilə Əhməd xan yeni təşkil olunmuş konservatoriyanın xalq çalğı alətləri şöbəsinə dərs deməyə dəvət alır. İlk addımlarını alı təhsil ocağında bağlayan Ə. Bakıxanovə qədar beş muğam – Rast, Çarğah, Bayatı-Şiraz, Şur və Segah tədris olunurdu. Üzeyir bəyin təşəbbüsü ilə Ə. Bakıxanov muğamata dair yeni tədris proqramına Mahur-hindi, Bayatı-Qacar, Dügah, Humayun, Nava, Rahab, Şahnaz, Bayatı-Kürd, Dəştli, Mirzə Hüseyn Segahı, Zəbul segah kimi muğamları əlavə edib və bundan əlavə dəraməd və rəngləri də eyni zamanda öyrənilirdi.

Onun yetirmələri olan Həbib Bəyramov, Əhsən Dadaşov, Adil Gəray, Əliqəz Quliyev, Nicat Məlikov Azərbaycan respublikasının əməkdar artisti adına, zəmanəmizin musiqi dühəsi sayılan Arif Məlikov Azərbaycan respublikasının xalq artisti adına layiq görülüb.

Ə. Bakıxanov Bakı Mərkəzi Musiqi Məktəbi xalq çalğı alətləri şöbəsinin müdiri kimi respublikanın müxtəlif rayonlarında yerləşən musiqi məktəblərinə gedər və orada ki istedadlı gəncilərə öz dəyərli məsləhətlərini verirmiş.

"Ə. Bakıxanov bir sıra teatr tamaşalarına musiqi tərtibatı verib. O, 1930-cu illərdə Azərbaycan Dövlət Dram teatrında tamaşaya qoyulan "Şahnəmə" pyesi üçün bir neçə musiqi parçası tərtib edib. Bunların içərisində "Salamı", "Mahur", "Çahargah" muğamı əsasında bəstələnmiş rəngi və bir neçə rəqs havaları var. O, M. S. Ordubadinin "Dumanlı Tabriz" pyesinin musiqi tərtibatı işində yaxından iştirak etmişdir".³

"Ə. Bakıxanov tarzenlər arasında müstəsna olaraq, mizrabı sol əlində tutur ("solaxay çalır"). O, mizrabı ələ vurur ki, tarın xüsusi bir səslə çalınmasına nail olur. Bu cəhət işlədilmiş yetkin "barmaqçılar", mənəli musiqi ifadələri ilə tamamlanaraq tarzenin çalğısına xüsusi ahangdarlıq verir".⁴ Ə. Bakıxanov özü deyirdi ki, "mən keçmiş ənənələrə, klassik ifaçılıq sənətinə, görkəmli musiqiçilərin və xanəndələrin bizim üçün qoyub getdikləri zəngin mədəni irsə bir yaradıcı kimi münasibət bəsləməyə çalışıram. Bir də, axı muğam janrını dəyişməz bir şey kimi başa düşmək doğru deyildir".⁵

Azərbaycan SSR-i Nazirlər Sovetinin Dövlət televiziya və radio vətənləri Komitəsinin 1973-cü il tarixli, 61 sayılı əmrinə əsasən uzun illərdən bəri rəhbərlik etdiyi xalq çalğı alətləri ansamblına Əhməd Bakıxanovun adı verildi.

Böyük sənət fədaisi, milli musiqi sənətinin tarəqqisi uğrunda yorulmadan çalışan Ə. Bakıxanovun ölməz irsi, zəngin Azərbaycan musiqi mədəniyyətinə gətir-di-yi yeniliklər

və ənənələr onun yetişdirdiyi böyük bir ifaçı nəslı tərəfindən inkişaf etdirilərək yaşadılır.

Ə.Bakıxanov yaradıcılığının tədqiqatçısı, sənətşünaslıq namizədi mərhum Ə.Rəhmətov "Əhməd Bakıxanov" adlı monoqrafiyasında çox lakonik bir fikir irəli sürür: "Ə.Bakıxanovun ifaçılıq sənətinin dərin kökləri Azərbaycan tar məktəbinin ən yaxşı ənənələri qırılmaz tellərlə bağlıdır. Bu ənənələr hər şeydən əvvəl öz sadəliyi, muğamın asan başa düşülməsi ilə, habelə bədii elementlərin əsl texniki ustalıqla musiqinin ruhuna uyğunlaşdırılmasında özünü göstərir.

Ustadın ifaçılığında ahəndarlıq, zəriflik, incəlik, lal barmaqdan istifadə, dart-ma sim üslubu, sürüşdürmə və barmaqların nizamla növbələşməsi əsas yer tutur. Ə.Bakıxanov hansı havanı çalışsa çalışın onun ifası cəzibədarlığı və ahəngdarlığı ilə seçilir, dinləyicini valeh edir".⁶

Ə.Bakıxanov xalqına göstərdiyi misilsiz xidmətlərinə görə dövlətimiz tərəfindən xalq artisti, əməkdar incəsənət xadimi, respublikanın əməkdar müəllimi fəxri adlarına və şərəf ordeninə layiq görülmüşdür.

ƏDƏBİYYAT

1. D.Məmmədboyli. Muğam ustası Əhməd Bakıxanov. Bakı, Azərneşr, 1966, s. 5.
2. Ə.Rəhmətov. Ə.Bakıxanov. Bakı, işıq, 1977, s.5.
3. F.Nəcəfov. MəhİR muğam ustası Əhməd Bakıxanov / «Respublika» qəzeti» 8 iyul, 2008-ci il.

4. D.Məmmədboyli. Muğam ustası Əhməd Bakıxanov. Bakı, Azərneşr, 1966, s. 24.
5. Səfərov C. Azərbaycan xalq çalğı alətləri ansamblı. Bakı, 1971, s.20.
6. Ə.Rəhmətov. Ə.Bakıxanov. Bakı, işıq, 1977, s. 46.

SUMMARY

THE RICH ACCORDS OF THE LIFE

This article is devoted to creativity People's Artist of the Azerbaijan Republic, Honored Art Worker, popular teacher, tar player Ahmedhan Bakıxanov, who played a major role in the development and enrichment of Azerbaijan folk music. It talks about the features of his creativity, his followers, the ensemble of folk instruments created them, provides excerpts of remarks researchers about it.

Rayçılar: BMA-nın "Simli alətlər" kafedrasının professoru A.Əlizadə, BMA-nın "Simli alətlər" kafedrasının dosenti M.Əhədizadə.